

HET WEL EN WEE VAN DE CONFEDERATIE (1861-1865)

William PEYNSAERT

Lee's surrender at Appomattox C.H. (Painting by Louis Guillaume)

De afgelopen weken kwam de Geconfedereerde vlag (tenminste de Confederate battle flag) plots op ons beeldscherm, in ons journaal en in onze kranten. Op Twitter is confederate flag een populaire hashtag. Verdedigers van de vlag zeggen dat ze voor vrijheid en rebellie staat. Voor nogal wat blanke Amerikanen uit het zuiden van de VS is de vlag ook een wapperende eerbetuiging aan hun voorvaderen die voor de Confederatie vochten. Tegenstanders zien het vaandel als een symbool van racisme, omdat ze de Confederatie in de eerste plaats als een slavenstaat zien. De associatie met vrijheid vinden ze dan ook absurd en hypocriet. Beide kampen beweren dus zo ongeveer het tegenovergestelde. Maar waar stond de Confederatie nu werkelijk voor ?

1. Het romantische oude Zuiden en de *Lost Cause*

In Europa loopt ons beeld van de Amerikaanse Burgeroorlog en het Oude Zuiden nog steeds in sterke mate gelijk met de sfeer in de ooit inmens populaire film *Gone with the Wind* uit 1939, gebaseerd op het gelijknamige boek van Margaret Mitchell uit 1936, en de erg succesvolle, romantische serie *North and South* uit de jaren 1980. We krijgen daarin een beeld voorgeschoteld van tamelijk welwillende slavenhouders, met loyale slaven die het nog niet zo slecht hebben. In de serie *North and South* lijkt het zelfs dat arbeiders in de noordelijke fabrieken veel slechter af zijn dan de slaven in het Zuiden.

De personages die ijveren voor de vrijlating van de slaven - de « abolitionisten » - worden neergezet als fanatiekelingen, extremisten, gekken eigenlijk. Als de slaven toch wreed behandeld worden, dan gebeurt dat door enkele sadisten, die eerder uitzondering dan regel lijken. De slaven zelf zien hun meesters graag en aanvaarden meestal vrolijk hun lot.

Dat harmonische beeld is in bepaalde kringen in het Zuiden nog steeds erg « bon ton ». Nogal wat Amerikaanse *Civil War buffs* doen er zelfs nog een schepje bovenop en bestormen de sociale media met « feiten » die bepaalde mythes moeten doorbreken. Een terugkerende stelling in deze moderne neo-geconfedereerde retoriek is dat 70 000 zwarten voor het Zuiden zouden hebben gevochten. Wie de historische documenten er echter bijneemt, ziet dat de Confederatie pas in maart 1865 na hevige debatten en alleen als een soort *last ditch defense* overgaat tot het rekruteren van slaven. Oorspronkelijk wordt er in dit decreet zelfs niets geopperd over de eventuele emancipatie van deze zwarte rekruten. Pas enige tijd later bepaalt president Jefferson Davis dat deze zwarten uit vrije wil moeten vechten en moeten kunnen bewijzen dat hun meester hen heeft vrijgelaten. Met andere woorden : slavenhouders moesten individueel beslissen of ze hun slaven de vrijheid gaven om te vechten voor de Confederatie. Uiteindelijk werden slechts enkele compagniën gevormd. De burgers van Richmond gooiden modder naar hen als ze hen zagen marcheren door de straten. Deze compagniën hadden natuurlijk geen enkel effect op het krijgsverloop. Dat 70 000 zwarten voor de Confederatie zouden gevocht hebben, is de echte mythe.

Dit soort mythes tieren welig op sociale media. De bedoeling van de verspreiders is om de Confederatie - en het Zuiden van de Verenigde Staten - voor te stellen als een uiterst vrijheidslievende streek, met een sterk, individualistisch temperament, met trotse, zelfredzame bewoners die zo weinig mogelijk inmenging van de staat wensen. Deze vrijheidslievende attitude valt natuurlijk erg moeilijk te rijmen met de liefde voor een natie die miljoenen slaven geketend hield. Voor deze merkwaardige stelling formuleren zij toch allerlei argumenten. Hierbij negeren zij vaak flagrant de historische bronnen, de woorden van toenmalige Geconfedereerden, ook verdraaien zij feiten, en doen zij in hun argumentatie aan cherry-picking.

Hierbij stellen zij het Zuiden het liefste voor als één hecht blank blok dat met heldenmoed streed tegen de tirranie van de noordelijke plutocratie en dit gesteund door loyale slaven. Het Noorden zou dan uiteindelijk alleen over het Zuiden hebben kunnen zegevieren, omdat het gigantische huurlingenlegers te been kon brengen, die het Zuiden hebben leeggeplunderd. Wie historische bronnen met een onbevangen blik raadpleegt, merkt echter al snel dat veel zuidelijken vooral te lijden hadden van de acties van hun eigen zuidelijke burens en van beslissingen van Geconfedereerde politici die het eigen volk negeerden en in de miserie storten. Het oude Zuiden was een gebied waar een planterelite de plak zwaaide, waar de overgrote meerderheid van de blanken arm waren, en uitgespeeld werden tegen de zwarte slavenbevolking. Zoals Frederik Douglass in 1855 al schreef in zijn boek *My bondage and my freedom* :

« De slaaf wordt door de meester beroofd van al zijn verdienste, buiten hetgeen nodig is voor zijn puur fysieke behoeften; en de blanke man wordt beroofd door het slavensysteem, van de verdiende resultaten van zijn arbeid, omdat hij in de open competitie wordt gegooid met een klasse van arbeiders die zonder lonen werkt¹. »

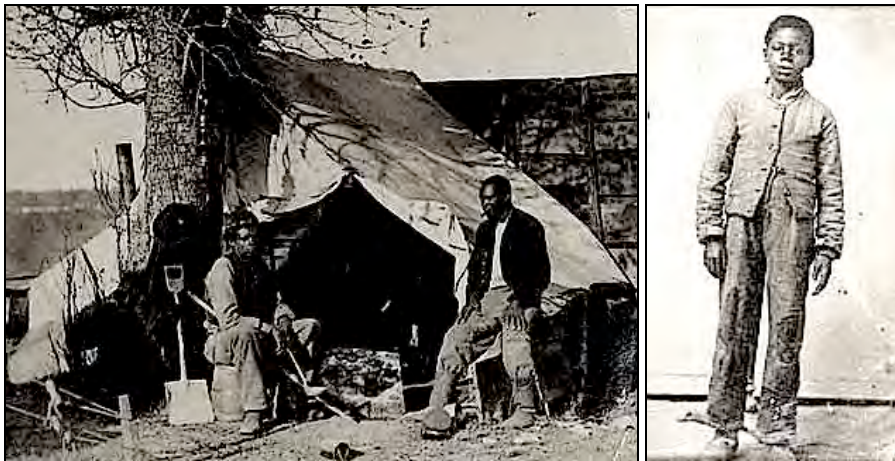
¹ Williams, D., *Bitterly divided ; The South's Inner Civil War*, p. 24. New Press, 2008.

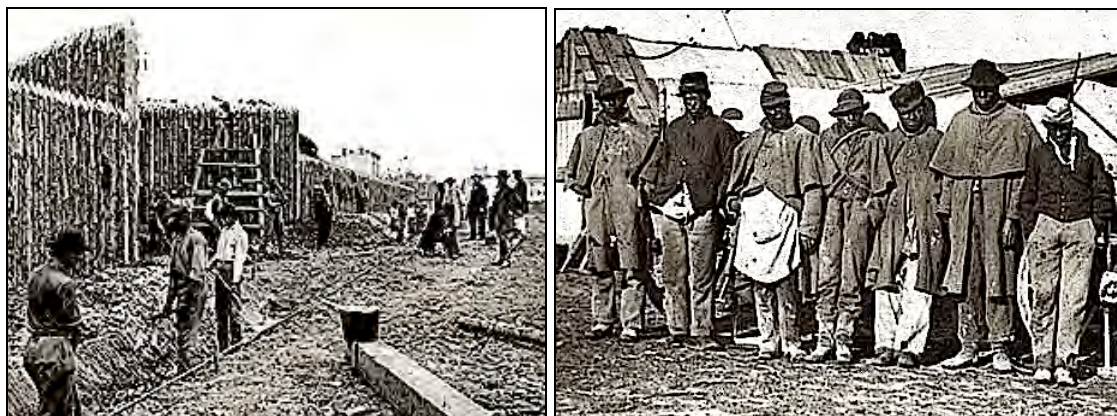
Zwarte “soldaten” van de Confederatie : altijd met een schop, een houweel of pakketten, maar nooit met een wapen. In de Zuid, werd het verboden om zwarten om een wapen te dragen.

Twee zwarte Confederate “warriors”: links, in een kamp in Centreville (Va), 1862.
Rechts : zwarte confederate “warrior” klaar om de Yankees te bestrijden.
(National Archives)

Zwarte confederate “warriors” in Virginia, circa 1863. (Virginia Historical Society)
Volgens de Confederate archieven en de Virginia Historical Society, R.E. Lee kwam in Pennsylvania met 70 000 witte soldaten en 6 000 ongewapende slaven (chauffeurs, koks, arbeiders, ordonnansen, etc). Waar waren de vermeende zwarte confederate soldaten ?

Zwarte Confederate “warriors” in Alexandrië, Virginia, circa 1862. (National Archives)

Soldaten van de 7^e Tennessee Cavalry met twee van hun slaven.
(Tom Farish Collection)

Van links naar rechts : Slaaf van major R. Camp, 40^e Georgia Infantry. (Georgia College)
J. Commer, 57^e Alabama Regt. met zijn slaaf. (Alabama Archives & History Department).
Kapitein met zijn zeer jonge slaaf. (David Wynn Vaughan Collection)

Links, vermeende zwarte soldaat, 5^e Georgia Infantry in 1862.
(Eastern Digital Resources : War for Southern Independence)

In de mythologie van de *Lost Cause*, of « de verloren zaak », hoort een klassenanalyse van het Zuiden helemaal niet thuis. Wie gelooft in de *Lost Cause*, gelooft dat de blanke zuidelijken voor hun rechten vochten en jammerlijk ten onder gingen tegen barbaarse horden yankees. Nooit preciseren zij echter voor welke rechten zij dan precies vochten. Anno 1861 kwam immers geen enkel recht in het gedrang. Wel kwam het recht om zwarte medemensen in ketenen te houden steeds meer onder druk te staan. *Lost Causers* willen niet horen dat een meerderheid van de blanke Zuidelijke bevolking geen « stake » had in het voortbestaan van de Confederatie en dat de zuidelijke boeren die geen slaven hadden en masse deserteerden. Vaak bleef het zelfs niet enkel bij desertie, maar hielpen zij ook ontsnapte slaven, vochten zij tegen de lokale Geconfedereerde autoriteiten en milities en niet zelden namen zij dienst in het Noordelijke leger. Ongeveer 300 000 blanke zuidelijken dienden uiteindelijk in het leger van de Unie.

Desertie in de legers van de Confederatie

Onderzoek door Kreidberg A.M. & Merton G.H., *History of Military Mobilization in the U.S. Army, 1775-1945*. Washington, 1955 en Long E.B., *The Civil War Day by Day*. New York, 1971. Na de *Official Records of the Union and Confederate Armies* en de archieven van de Confederate Ministerie van Oorlog.

	theoretische omvang	Deserties	desertie percentage
31.12.1861	327 000.....	68 100	20,8 %
31.12.1862	450 000.....	145 500	32,3 %
31.12.1863	465 000.....	186 700	40,1 %
31.12.1864	401 000.....	204 800	51,0 %
01.04.1865	359 000.....	198 500	55,3 %

In het U.S. leger, het hoogste percentage van desertie is 35,2 % in Januari 1864.

Tegelijk gaf Jefferson Davis bijvoorbeeld in zijn speech in Macon, Georgia op 23 september 1864 openlijk toe dat twee derde van het Geconfedereerde leger zich niet in de rangen bevonden, maar zich ver weg hield van het front, meestal « absent without leave ». Zo zegt hij onder andere :

« Het is voor mij niet gepast om te spreken over het aantal man in het veld. Maar dit zal ik zeggen; dat twee derde van onze mannen afwezig zijn – sommige ziek, sommige gewond, maar de meesten onwettig afwezig. »

Lost Causers laten ons echter liever geloven dat het Noorden het Zuiden alleen kon overmeesteren door brute, industriële overmacht. Volgens deze theorie had het Noorden eenvoudigweg te veel mankracht en het Zuiden te weinig. Men gaat zo ver om te stellen dat het bijna een wonder is dat het Zuiden ondanks deze overmacht het toch vier jaar heeft kunnen uitzingen en zelfs aardig wat militaire triomfen heeft kunnen vieren. Impliciet wil men zeggen dat een zuidelijke man in een gelijk gevecht altijd wel een noordelijke man de baas kan, want een zuidelijke man komt op voor huis en haard en voor zijn rechten, terwijl een noordelijke man – « Hessians » of « mercenaries » in de zuidelijke correspondentie - enkel geeft om geld en het dus snel op een lopen zet als het menens wordt. Nochtans dachten veel tijdgenoten dat het Zuiden wel degelijk kans maakte om de oorlog te winnen. Als de hele bevolking van alle slavenstaten zich als één man achter de Geconfedereerde banier had geschaard, had de Confederatie wellicht haar onafhankelijkheid kunnen afdwingen. Alle historische bewijzen spreken de

beeldvorming van de *Lost Cause* overduidelijk tegen. In realiteit riep een planterelitie, een pseudo-aristocratie, de Confederatie in het leven, vaak tegen de wil van de meerderheid van de bevolking in, en bleef deze elite ook tijdens de oorlogsjaren de ene beslissing na de andere maken, ten voordele van zichzelf, waardoor de meerderheid van de zuidelijken nog meer vervreemd raakten van de « Cause ».

Deze « Cause » stond immers ver af van de noden van de gewone, arme zuidelijke boeren. Toen het initiële oorlogsenthouziasme overwaaide, werd al snel duidelijk dat de levens van de zuidelijke boerenjongens opgeofferd werden om de planterelite rijk te houden en nog meer in weelde te laten baden. De verheerlijking van de Confederatie begon pas na het uiteenspatten van dit zeer eigenaardige en ondemocratische experiment in natievorming. De planterelite ramde de secessie door de strot van de slavenloze medeburgers. In de woorden van een vurige aanhanger van de secessie zelf, A.P. Aldrich, uit South Carolina :

« Wie heeft er ooit gewacht op het gewone volk als er een grote stap moest gezet worden - We moeten de stap zetten en we moeten hen dwingen om te volgen². »

2. Secessie : Cui bono ?

Is er een betere manier om te weten waarom de zuidelijke staten zich afscheidden van de Unie dan de oorspronkelijke woorden van de wegbereiders van deze secessiebeweging te lezen ? Wie er de officiële verklaringen bijneemt waarin Geconfedereerde politici de afscheiding van hun staat verantwoordden, dan is meteen duidelijk dat het slechts om één ding gaat en dat is het recht om slaven te houden. Verder neemt de Confederatie nagenoeg klakkeloos de Grondwet van de Verenigde Staten over. Nemen we bijvoorbeeld de officiële verklaringen van de staat Mississippi er bij : Onze positie is grondig geïdentificeerd met het instituut van slavernij - het grootste materiële belang ter wereld³.

South Carolina, de staat die zich als eerste afscheidde, is niet toevallig een slavenstaat waar opvallend meer slaven woonden dan vrije blanken, 57 procent van de bevolking was slaaf. Daarna volgden snel zes andere slavenstaten, die dan later, na het bombardement op Fort Sumter, gevolgd werden door vier slavenstaten van « the upper south ». Opvallend is dat deze laatste vier eerst niet van plan waren om zich af te scheiden.

Pas als Lincoln een oproep doet om 75 000 vrijwilligers op te trommelen om de rebelle de kop in te drukken, vervoegen deze vier uit sympathie de andere zeven staten. Opnieuw valt op hoe de staten die zich afscheiden procentueel een grotere slavenpopulatie hebben. De slavenstaten die in de Unie blijven hebben geen slavenpercentage dat boven de 20 % stijgt. De vier slavenstaten die pas later aansluiten hebben allemaal een slavenpercentage dat verder onder de 40% blijft. Er is dus duidelijk een associatie tussen de secessie van een staat en de wijdverspreidheid van slavernij binnen de grenzen van die staat. De zogenaamde *Border States* blijven in de Unie. Het gaat dan wel om slavenstaten, maar de slavernij is er als instituut niet genoeg gevestigd om een brede laag van de bevolking mee op de kar van de

---

² Freehling, W., *The South vs the South, How Anti-Confederate Southerners Shaped the Course of the Civil War*, p. 39. New York, 2001.

³ Glatthaar, J.T., *General Lee's army, From Victory to Collapse*, p. 15. New York, 2008.

secessiebeweging te trekken. We spreken dan over Missouri, Kentucky en Maryland, maar ook Delaware, waar de slavenpopulatie slechts 2 % percent bedraagt. Van deze staten heeft Kentucky met 20% het hoogste percentage slaven. De staat probeert om geen kant te kiezen en verklaart zich neutraal. Ze kan deze neutraliteit door haar ligging echter onmogelijk handhaven. Geconfedereerde soldaten onder leiding van Leonidas Polk vallen de staat eind 1861 ook binnen, wat niet alleen een politieke blunder was, maar ook aantoont dat de Confederatie in essentie expansief was en niet louter defensief. Kentucky blijft uiteindelijk echter in de Unie.

Ook later in de oorlog wordt voor de Geconfedereerden pijnlijk duidelijk dat de blanke bevolking in streken waar slavernij niet zo wijd verspreid is, weinig tot geen enthousiasme kunnen opbrengen voor de Confederatie. Tenminste niet genoeg om dienst te nemen in het Geconfedereerde leger. Wanneer Braxton Bragg in de zomer en de herfst van 1862 Oost-Kentucky binnenviel, constateerde hij al snel dat er zich weinig nieuwe rekruten aandienden. Nochtans had zijn leger speciaal voor nieuwe rekruten een heleboel extra geweren mee genomen. Het Geconfedereerde opperbevel had gehoopt dat de aanwezigheid van het zuidelijke leger in Kentucky de kans zou geven aan zuidelijke sympathisanten om de rangen te vervoegen, maar dat bleek een misrekening.

Omstreeks dezelfde tijd ervaart generaal Robert Edward Lee in het westen van Maryland net hetzelfde : streken waar minder slavernij voorkomt, leveren hem geen nieuwe rekruten op. De bevolking reageert apathisch op de komst van de Geconfedereerde legers. Wellicht had Bragg meer succes gehad om rekruten te vinden in het Westen van Kentucky, en had Lee meer succes gehad in het Oosten van Maryland, maar deze streken waren door de strategische situatie onbereikbaar voor de zuidelijke legers. Men argumenteert wel eens dat het Zuiden niet voor de slavernij kan gevochten hebben, omdat het Noorden - althans initieel - de beëindiging van de slavernij niet als een oorlogsdoel had. Het is inderdaad zo dat het Noorden in het begin in de allereerste plaats vocht om de Unie te herstellen. Ook waren er nogal wat industriëlen en zakenlui in het Noorden die bang waren om winst verloren te zien gaan als het Zuiden een onafhankelijke koers zou gaan varen. Het waren vooral business elites in het Noorden met economische banden met het Zuiden, vooral inzake katoen, die Lincoln onder druk zetten om de Unie in één stuk te houden, desnoods met geweld⁴.

Heel wat noordelijken zagen de daden van de Geconfedereerden als ongrondwettelijk en dus als verraad. Ook op het wereldtoneel zouden de Verenigde Staten een erg slechte beurt maken als hun land in stukken uiteenviel. Engeland en Frankrijk zouden het democratische experiment maar al te graag zien falen. Vooral in aristocratische milieus was er in Europa nogal wat sympathie voor de Confederatie. Op moreel vlak konden ze echter hun steun voor de Confederatie niet al te duidelijk laten blijken, want de nieuwe natie was te zeer beladen met het steeds meer achterhaalde instituut van slavernij. In Canada had men de slavernij afgeschaft in 1833, Frankrijk schaft in 1848 de slavernij af in de kolonies, Argentinië volgt in 1853, Peru en Venezuela in 1854, in Rusland had men de lijfeigenschap afgeschaft in 1861. De slavernij botste steeds meer met het Europese verlichtingsdenken. Stiekem verkneukelde men zich in bepaalde Europese kringen wel.

Engeland en Frankrijk zouden de Confederatie waarschijnlijk zelfs erkend hebben als Lee's invasie van Maryland in 1862 was uitgedraaid op een duidelijke geconfedereerde overwinning. Het leger van de Unie gaf The Army of Northern Virginia op 17

---

⁴ Williams, op. cit., p. 44.

september 1862 bij Sharpsburg (of Antietam) echter zo'n klap dat het zich niet meer kon handhaven ten noorden van de rivier de Potomac, en dus moest het terugtrekken naar Virginia. Hoewel de slag bij Antietam in tactisch opzicht een Geconfedereerde overwinning was, wees het uiteindelijke resultaat op een strategische overwinning voor het Noorden. Lee had zijn invasie immers moeten staken.

De slag vond ook één van de belangrijkste mijlpalen van het hele conflict in zijn kielzog. Lincoln had zitten wachten op een noordelijke overwinning om de slaven te bevrijden. Hoewel er veel kanttekeningen te plaatsen zijn bij zijn emancipatieproclamatie, maakte deze beslissing het toch quasi onmogelijk dat een Europese mogendheid nog openlijk de kant van het Zuiden zou kiezen. Vanaf nu was het immers duidelijk dat de Noordelijke legers het instituut van de slavernij actief ondergroeven. Ironisch genoeg bereikten de Geconfedereerden door hun secessie net wat ze wilden vermijden : de bevrijding van hun slaven.

Wat bezielde de Geconfedereerde politici dan om tot secessie over te gaan en zich daardoor bloot te stellen aan de eventuele razernij van hun sterkere noorderburen ? Lincoln had immers vrij duidelijk gesteld dat hij de slavernij niet zou afschaffen. Hij profileerde zich weliswaar niet als een grote fan van de slavernij, maar hij profileerde zich overduidelijk ook niet als een abolitionist. Wel kante hij zich fel tegen de verdere uitbreiding van de slavernij naar de nieuwe westerse territoria. Dat nieuwe gebied zou dienen voor industriële ontwikkeling en land voor vrije, blanke boeren. Slavernij paste niet binnen dat plaatje. Abraham Lincoln schrijft op 22 Augustus 1862 - als het conflict dus al aan de gang is - aan Horace Greely, van de krant de *New York Tribune* :

« Als ik de Unie kon redden zonder één slaaf te bevrijden, zou ik het doen, en als ik hem kon redden door alle slaven te bevrijden, zou ik dat het ook doen, en als ik hem kon redden door sommige te bevrijden en andere zo te laten zou ik dat ook doen. Wat ik doe inzake slavernij en het gekleurde ras doe ik omdat ik denk dat het helpt om de Unie te redden. »

Waarom zouden slavenhouders in het Zuiden zich dan bedreigd moeten voelen door de wettelijk bindende en - voor die tijd - democratische verkiezing van Abraham Lincoln ? Daar zijn allerlei redenen voor. Een zuidelijke boer die nog geen slaven heeft, maar er wel van droomt om er ooit te hebben, heeft nieuw land nodig. In het Zuiden was het land al verdeeld, er waren enkele grootgrondbezitters en veel kleine boerderijen. Om zo'n plantage met slaven te verwerven, was er ruimte nodig. De voorstanders van de slavernij hadden « Lebensraum » nodig, maar dan « im Westen ». Ook was het zo dat in de meer noordelijk gelegen slavenstaten de arbeid van de slaven op zich steeds minder rendabel werd. Het was interessant om de slaven door te verkopen naar het lagere zuiden. In zekere zin zochten sommige slavenhouders dus naar een grotere markt om hun meest kostbare waren aan de man te brengen, zijnde de zwarte slaven zelf. Tegelijk dacht men dat Lincolns belofte om niet te raken aan de slavernij, maar een manipulatieve zet was. Ze zagen de territoriale beperking als de eerste cruciale stap in een proces dat onvermijdelijk de afschaffing van de slavernij zou inluiden.

Vaak rijst de vraag : hoe kon de Confederatie vóór de slavernij vechten, als zoveel blanke zuidelijken helemaal nooit één slaaf in bezit hadden ? Op een totaal van 8 041 800 zuidelijke blanken, hadden 385 000 slaven. Het nationaal gemiddelde lag op 6 slaven per gezin. De families met slaven zouden bestaan hebben uit 2 310 000 individuen⁵. De « Peculiar Institution » kwam dus ten goede aan 29 procent van de

⁵ Fogel W. & Engerman S.L., *Time on the Cross, Economics of American Negro Slavery*, p. 242. Norton, 1995.

blanke bevolking in de slavenstaten. De kaste van de grote planters bestond echter uit niet meer dan 10 000 gezinnen. Wat maakte het de vele zuidelijken zonder slaven dan uit als ze het recht op het houden van slaven zouden verliezen? Ook daar zijn weer allerlei redenen voor. Ten eerste was het zo dat succes in de politiek sterk afhankelijk was (en is) van het al dan niet beschikken over rijkdom. In het Zuiden waren de rijkste burgers ook de grootste slavenhouders. Deze palmde systematisch de belangrijkste politieke functies in en konden ook de toenmalige media beïnvloeden, kortom ze drukten een grote stempel op het discours in het Zuiden. In Mississippi was bijvoorbeeld meer dan 80 procent van de wetgevers van de staat een slavenhouder⁶.

Er komt nog bij dat veel boeren die nog geen slaven hadden, en die wellicht nooit zouden hebben, er wel van droomden om er ooit te verwerven. Het hebben van slaven was immers hét teken dat men succes had in het Zuiden. Bovendien krijgen we een vertekend beeld als we enkel kijken naar de absolute cijfers inzake hoeveel slavenhouders er precies waren. Een simpel voorbeeld, als een vader van vijf kinderen slaven heeft, dan hebben zijn vijf kinderen normaliter ook een « stake » in het voortbestaan van de slavernij. Deze vijf staan natuurlijk niet opgetekend als slavenhouders, de slaven zijn immers enkel het wettelijke bezit van de vader. Het gaat nog veel verder dan dat, als men bedenkt dat nogal wat beroepen ook een directe link hadden met de slavernij. Je moest zelf geen slaven bezitten om baat te hebben bij de slavernij. Opzichters van plantages, uitbaters van geselhuizen, boeren die geen slaven hadden, maar er wel af en toe enkele huurden, of zelfs de makers van de ketenen van de slaven, hadden allemaal voordeel bij de slavernij, want ze haalden er hun inkomen uit, of verbeterden hun situatie. Ook hun kinderen hadden weer baat bij de slavernij. We kunnen ons dus niet blind staren op het vrij lage aantal slavenhouders, uitgedrukt in absolute cijfers of percentages. Het instituut van de slavernij was een hoeksteen van de zuidelijke samenleving.

Een grote streep door de rekening van de neo-geconfedereerden en hun humane beeld van de zuidelijke mentaliteit, is inderdaad de fameuze « hoeksteen-speech » of *Cornerstone Speech* van niemand minder dan de vice-president van de Confederatie, Alexander Stephens. In deze speech, op 21 maart 1861, te Savannah, Georgia, draait de prominente Geconfedereerde politicus er werkelijk geen doekjes om. Over de nieuwe Geconfedereerde grondwet zegt hij onder andere :

« De nieuwe grondwet heeft de opruiende vragen inzake onze eigenaardige instituten - Afrikaanse slavernij zoals die bij ons bestaat - de gepaste status van de neger in onze vorm van beschaving voor altijd tot rust gebracht. Dit was de directe aanleiding van de recente breuk en de huidige revolutie. »

Na de oorlog en de Geconfedereerde nederlaag probeerde hij zijn eigen woorden te verdraaien en ontkende hij dat het conflict om slavernij draaide. In 1861, aan de wieg van de Confederatie, zegt hij alleszins dat de hoeksteen van de nieuwe natie rust *op de grote waarheid dat neger niet gelijk is aan de blanke man; dat slavernij, ongeschiktheid aan het superieure ras, zijn natuurlijke en morele toestand is.*

Als de Vice-president van een natie in het openbaar zegt wat de grondvesten van zijn natie is, kunnen we dat bijzonder moeilijk negeren. Dat is echter exact wat de neo-geconfedereerden doen. Hun hele argumentatie komt immers meteen onder druk te staan. In de volumens die zij bij elkaar schrijven om aan te tonen dat de Confederatie

---

⁶ Williams, op. cit., p. 20.

« gelijk had », zullen zij deze speech nooit citeren.

In sommige staten organiseerde men referenda waar men - de volwassen mannelijke blanken dan - voor of tegen secessie kon stemmen. Deze stemmingsronden verliepen niet al te koosjer. Stemgerechtigden ondervonden veel druk om voor secessie te stemmen. Toch is duidelijk dat men in counties waar slavernij niet zo veel voorkwam, opvallend vaak tegen secessie stemde. Wellicht de bekendste afvallige county is Jones County dat de facto zelf afgescheiden was van de staat Mississippi.

3. De vier doodzonden van de Confederatie

De Confederatie had op papier weinig kans tegen de staten die loyaal bleven aan de Unie. Doorgaans zegt men dat de Confederatie uit circa 5 miljoen blanken bestond en nog ruim 3 miljoen zwarten tegenover circa 20 miljoen in het Noorden. De echte vergelijking die we moeten maken, is volgens historicus Fletcher Pratt, de totale bevolkingsaantallen van de slavenstaten versus de andere staten. Dan bekomen we dit : 12 340 000 voor het Zuiden en 19 034 000 voor het Noorden. Als we daar nog de bevolking van het verre westen afrekken, gezien die nagenoeg niets bijdroegen tot de oorlog, komen we voor het Noorden op 18 275 000⁷.

In theorie had de Confederatie dus meer mankracht kunnen aanboren dan doorgaans gedacht wordt. Op andere vlakken was het Zuiden wel overduidelijk compleet overschaduwde door het Noorden. Vrije staten hadden twee keer zoveel spoorwegen, drie keer meer geld in de banken en vijf keer meer industriële productie. Yankees hadden 90 % van 's lands laarzen - en schoenenproductie in hadden, 93 % van de ijzerproductie, 94 % van industriële kledijproductie, 96 % van locomotievenproductie, 97 % van de vuurwapenproductie, 98 % van de scheepsbouw, en de volle honderd procent van de productie van gewalst ijzer, absoluut noodzakelijk voor het vervaardigen van spoorrails. Op papier lijkt het dus een uitgemaakte zaak.

De gevierde historicus Shelby Foote beweerde altijd dat het Noorden de oorlog vocht *met één arm achter de rug gebonden*. Als het Noorden nog meer nederlagen had geleden, had het eenvoudigweg die tweede arm vanachter de rug gehaald en het Zuiden toch weer op de knieën gebracht. Shelby Foote gaat daar wat kort door de bocht, want de Unie had al vrij veel moeite om die ene vrije arm in de strijd te houden. Noordelijke soldaten deserterden in grote aantallen, er waren rellen tegen de verplichte inlijving van soldaten en in 1864 vreesde Lincoln dat hij niet zou herkozen raken. Daardoor lijkt het onwaarschijnlijk dat in het geval van een efficiëntere Confederatie de Unie meer middelen zou hebben kunnen mobiliseren. Als de Confederatie het beter had gedaan, had de Unie het misschien wel opgegeven.

Ondanks het cijfermateriaal dat duidelijk op een groot noordelijk voordeel wijst, dachten de experts uit die tijd toch dat de Confederatie wellicht de oorlog zou winnen. Kolonel Arthur Freemantle, die enkele maanden door de Confederatie reisde en zijn observaties optekende in zijn boek, *Three months in the Southern States*, april-june 1863, concludeerde dat de Confederatie zeker haar onafhankelijkheid zou veroveren. De Confederatie was er immers in geslaagd om een leger en een vloot uit te bouwen en had een industriële inhaalbeweging gemaakt, onder andere met een gigantische buskruitproductie in Augusta, Georgia. Ook mogen we de uitdagingen van de Unie niet onderschatten. De federale legers moesten een gebied zo groot als West-Europa onder controle krijgen. Dat het daar in slaagde, is een eerste ernstige indicatie dat de zuidelijke

---

⁷ Pratt F., *A short history of the Civil War*, introduction, XIV. Dover Publications, 1997.

bevolking zich uiteindelijk vrij snel neerlegde bij de noordelijke bezetting en niet helemaal tot het uiterste ging om de onafhankelijkheid te behalen.

Die conclusie moeten we echter wel meteen voldoende nuanceren, want niemand kan ontkennen dat de Confederatie heel heftig gebloed heeft in haar poging om haar onafhankelijkheid uit de brand te slepen. We zien enerzijds opvallende barsten in de samenleving van de Confederatie. Barsten die blanken tegenover zwarten zetten, maar ook rijke blanken tegenover arme blanken, en al snel ook verpauperde blanke vrouwen tegen de Geconfedereerde overheid. Deze barsten leidden er onder andere toe dat maar liefst twee derde van de zuidelijke soldaten zich niet meer in de rangen bevond. Anderzijds kunnen we niet ontkennen dat de Zuidelijke legers in nogal wat gevallen zich met een fanatieke furie op de noordelijke legers stortten. Een aspect dat bij veel liefhebbers van het conflict nog steeds zeer tot de verbeelding spreekt. President Jefferson Davis sloeg de bal - spijtig genoeg voor de Confederatie - nogal vaak mis, maar deze keer had hij waarschijnlijk gelijk : als alle geconfedereerde soldaten op post waren gebleven of zelfs maar de helft van de deserteurs was teruggekeerd, had de Confederatie op het slagveld wellicht numerieke pariteit gehaald met de legers van Unie en zo een veel betere kans gemaakt om de onafhankelijkheid te behalen.

De Geconfedereerde soldaten bleven echter niet op post. Ze deserteerden en masse. De gouverneur van de staat Noord-Carolina, Zebulon Vance, zei naar aanleiding van de vele desertie van soldaten uit zijn staat :

« Het toont aan wat ik altijd al gedacht heb, dat het grote hart van het volk nu niet in de oorlog is en dat ook nooit gehad heeft. Het was een revolutie van de politici, niet van het volk⁸. »

In februari en maart 1865 verloor Lee elke dag 120 man aan desertie, het equivalent van het verlies van een brigade elke tien dagen⁹.

Dat het Zuiden zich dan toch vier jaar kan staande houden, ligt aan allerlei factoren. Onder andere aan het feit dat diegenen die wel op post bleven, duidelijk over een enorm incassatievermogen beschikten en enkele haast miraculeuze overwinningen boekten. Zo toont Joseph T. Glatthaar in zijn boek *General Lee's army. From victory to collapse* statistisch aan dat de oorlogsmachine van het zuiden aan het front vooral gedragen werd door de vrijwilligers van het eerste uur. Die van 1861 en 1862. Bij deze vrijwilligers was de link met slavernij ook groter. Latere vrijwilligers of soldaten die verplicht ingelijfd werden, waren sneller geneigd om te deserteren en hadden ook een aantoonbaar zwakkere link met slavernij. In zijn boek vermeldt Glatthaar ook dat Zuidelijken die dienst namen in de legers van het Noorden vaak de allerarmsten waren en dus al helemaal geen link hadden met enig slavenbezit. Ingelijfde soldaten waren veel armer dan vrijwilligers. Deserteurs waren vaak armer, met een zwakkere connectie met slavernij¹⁰.

Om te ontdekken wat belangrijk was in de Confederatie, is het goed om toch eens dieper in te gaan op het verloop van de oorlog, de cruciale beslissingen van het Geconfedereerde opperbevel en waarom de Confederatie na vier jaar uiteindelijk ophoudt te bestaan. Volgens de apostels van « *the Lost Cause* », werd de Confederatie eenvoudigweg verpletterd door de Noordelijke mensezee en de overvloed aan

---

⁸ Iscoe J.C. & McKinney G.B., *The Heart of Confederate Appalachia, Western North Carolina in the Civil War*, p. 233. U.N.C. Press, 2003 ; Davis B., *The Long Surrender*, p. 8. Random House, 1985.

⁹ Glatthaar, op. cit., p. 451.

¹⁰ Glatthaar, op. cit., pp. 403, 409.

noordelijke fabrieken die gigantische hoeveelheden oorlogsmaterieel uitbraakten. De waarheid is echter een pak genuanceerder.

Volgens dit beeld zou men immers moeten aannemen dat een underdog geen kans maakt tegen de gedooftverfde winnaar. De geschiedenis bewijst echter het tegendeel, in een aanzienlijk deel van de gevallen wint de partij die op papier de zwakkere is toch de oorlog. De neergang van de Confederatie is niet enkel te verklaren vanuit een noordelijke dominantie in menselijke en industriële kwantiteit. Volgens diezelfde *Lost Cause* theorieën blonk het Zuiden immers uit in kwaliteit en blonk het Noorden enkel uit in kwantiteit. Dit strookt niet met de realiteit, want de oorlogsindustrie van de Confederatie was bijvoorbeeld verrassend succesvol. De overgrote meerderheid van de zuidelijke soldaten was uiteindelijk vrij aardig bewapend, zowel dankzij import uit Europa, het veroveren van de buit na overwinningen als door eigen productie. Na de zevendagenveldslag in de zomer van 1862 vielen 51 stukken artillerie en 31 000 vuurwapens in de handen van de Geconfedereerden, de meesten daarvan superieur aan de wapens die de zuidelijke legers hadden. In 1862 verzamelden Lee's troepen ongeveer 100 000 vuurwapens en 174 kanonnen van slagvelden. Deze waren cruciaal voor de operaties in het oosten, maar ook voor andere legers, elders in de Confederatie¹¹.

Het Noorden had inderdaad een veel grotere reserve aan jonge, inzetbare mannen. Maar het noorden mobiliseerde uiteindelijk maar een klein deel van zijn bevolking en ook het noorden kampte zelf ook met nogal wat desertie. Op het slagveld was de discrepantie in mankracht vaak niet flagrant genoeg om het Noorden sowieso de overwinning te geven, want in die tijd was de verdediger in het voordeel. Als we de uiteindelijke militaire ineenstorting van de Confederatie analyseren, blijkt al snel dat er veel meer aan de hand is dan pure Noordelijke overmacht.

3.1 Strategische blunders

Het zuidelijke opperbevel - Jefferson Davis plus een handvol Zuidelijke generaals die genoeg invloed van betekenis hadden - kwam nooit tot een werkelijke overkoepelende strategie om de overwinning te behalen. Als men al van een plan kan spreken, dan zou het er ongeveer zo uit zien : het Zuiden wilde het volledige gebied van de Confederatie verdedigen en behouden. Daarvoor spreidde het zijn kleine legers uit. De bedoeling was om deze eenheden samen te trekken van zodra er zich een noordelijke dreiging voordeed op een bepaald punt. In theorie lijkt dit een logisch plan. Het effect ervan is echter desastreus, omdat het veel initiatief laat aan de vijand. En omdat het Noorden het zich kon permitteren om meerdere punten tegelijkertijd te bedreigen met aanzienlijke krachten. Het uiteindelijke strategische doel van het Zuiden was om de populaire steun achter de noordelijke oorlogsmachine op termijn te laten doodbloeden. Vergelijkbaar met de Vietnamese strategie in de Vietnamoorlog. De Confederatie kon echter niet opteren om louter een guerilla-oorlog te voeren, want dan zou het grote gebieden moeten prijsgeven aan de noordelijke legers en dan zou de slavernij meteen uitsterven, want slaven zagen de noordelijke legers als hun vluchtheuvel naar de vrijheid.

De Confederatie had echter zelf weinig jongemannen om te laten doodbloeden in dit soort uitputtingsslag in een zogenaamde symmetrische oorlog met het Noorden. Het hoopte - vooral in het begin - op enkele klinkende triomfen in enkele duidelijk afgebakende veldslagen om het Noorden te ontmoedigen. Het Noorden liet zich echter

---

¹¹ Glatthaar, op. cit., pp. 147, 260.

nooit helemaal ontmoedigen. Ondanks enkele spectaculaire - maar nogal holle-Geconfedereerde onverwinningen, kon het Noorden systematisch Geconfedereerd gebied weg knabbelen. Deze versnipperde Zuidelijke aanpak, zorgde er ook voor dat verloren gebied altijd verloren bleef. Doorheen de oorlog heeft de Confederatie nooit een cruciale stad die ze verloren had kunnen terugwinnen. Weg was weg. Het Zuiden maakte zelden een echt krachtige vuist.

Verschillende keren liet de militaire situatie bijna geen enkele andere keuze dan grote troepenaantallen samen te trekken en in de aanval te gaan. Het Zuiden deed dat bij Shiloh in april 1862, in de Peninsula Campaign enkele maanden later en bij Chickamauga en in Lee's invasie van 1863 en bij enkele minder belangrijke bewegingen. Ondanks deze samentrekkingen volgde er maar matig succes. Shiloh werd toch een noordelijke overwinning, de Peninsula campaign eindigde in een strategische nederlaag voor het Noorden, maar voor een groot stuk omdat McClellan weinig vechtlust vertoonde. Lee had zeker nog meer soldaten kunnen meenemen bij zijn invasie in 1863, hetgeen misschien het verschil had kunnen maken. De enige duidelijke overwinning als gevolg van deze troepenconcentraties was de slag bij Chickamauga in de herfst van 1863, maar die kwam met een erg hoge prijs - het Zuiden verloor 18 000 man - en de vruchten van deze overwinning werden vergooid door het wijfelachtige gedrag van generaal Braxton Bragg en diens intern verdeelde en kibbelende officierenkader.

De grote focus op de staat Virginia, in het Noord-Oosten van het Zuiden is logistiek gezien ook een onlogische plek om veel troepen heen te sturen. Als het Zuiden makkelijk veel troepen wilde aanvoeren zonder de aanvoerlijnen onnodig lang en ingewikkeld te maken, dan was Tennessee een betere keuze geweest. Van daar had het ook een betere, grootscheepse invasie van Kentucky kunnen organiseren. Met deze staat duidelijk onder controle van het Zuiden, hadden wellicht meer rekruten uit Kentucky genoeg vertrouwen gehad in de Confederatie om hun hachje te wagen in een grijs uniform. Strategisch gezien is controle over Kentucky ook het lanceerplatform om het Noorden te bedreigen. Als het Zuiden de oorlog werkelijk te duur wilde maken voor het Noorden, dan had het eigenlijk de industrie van het Noorden moeten pijn doen, om de Noordelijke elite pijn te doen in hun portemonnee. Stonewall Jackson had dit begrepen, maar zijn inzichten werden nooit toegepast. Wat Sherman later in Georgia en South-Carolina deed, had het Zuiden ten noorden van de rivier de Ohio moeten doen : aantonen dat het Noorden machteloos stond tegenover de Zuidelijke legers door de noordelijke industrie plat te branden. Gevoelige economische schade had het Noorden wellicht wel tot de onderhandelingstafel kunnen dwingen.

In realiteit behaalden de Geconfedereerden wel enkele spectaculaire overwinningen op eigen bodem, maar uiteindelijk waren deze overwinningen eerder hol. Het Noorden schoof gestadig verder op in het binnenland en kon vrij makkelijk zijn wonden linken na een nederlaag. De nederlagen die het Zuiden leed, waren echter faliekant. De noordelijke nederlaag bij Chancellorsville was bijvoorbeeld een bloedige, maar uiteindelijk slechts tijdelijke tegenslag, terwijl de Noordelijke overwinningen bij Vicksburg of New Orleans van doorslaggevende strategische waarde waren.

Bovendien begaat de Confederatie ook enkele zware strategische en tactische blunders. Generaal John Pemberton laat zich in 1863, tegen het advies van generaal Joseph Johnston in, met zijn leger opsluiten in Vicksburg, waardoor hij niet alleen de stad verliest, maar ook zijn leger. Lee lukt in september 1862 bij Antietam een veldslag uit tegen een numeriek veel sterke vijand. Bij Gettysburg valt Lee op nogal wilde wijze

een vijand aan die numeriek in het voordeel is, maar ook nog eens interne linies heeft. In 1864 maakt het Zuiden geen gebruik van haar eigen interne linies en kiest het er bijvoorbeeld niet voor om de legers van Johnston en Lee zoveel mogelijk te verenigen om tenminste één van twee dreigingen uit te schakelen, Grant of Sherman. Erger nog, het Geconfedereerde opperbevel verkwanselt dit voordeel van interne linies helemaal als het generaal John Bell Hood met haar tweede belangrijkste leger op een waaghalzerige missie richting West-Tennessee stuurt, weg van het leger van Lee in Virginia, hierbij vrij spel gevend aan Sherman, en Lee overlatend aan de mokerhamer van Grant.

Dit gebrek aan een goed strategisch plan, wordt des te pijnlijker als het Noorden uiteindelijk wél tot een goed strategisch plan komt. Lincoln en Grant beseffen dat het Zuiden niet op elk punt een afdoende verdediging kunnen organiseren, dus zetten ze de Confederatie overal tegelijkertijd onder druk, waarbij de afzonderlijke legers hun acties meer en meer gaan afstemmen op elkaar. Pas als de situatie voor het Zuiden volstrekt wanhopig wordt, wil men dan toch de legers onder het bevel van Lee en - tegen dan opnieuw - Johnston samen trekken om ofwel eerst Grant te verslaan of eerst Sherman. Dit inzicht -dat de situatie hun eerst moet opdringen- komt te laat. De twee legers slagen er niet meer in om zich te verenigen.

Het Zuiden is dus zeker niet enkel verslagen door een superioriteit in mankracht en industriële output. De tandem Grant en Sherman, onder goedkeurend oog van Lincoln, had de manier gevonden om het Zuiden op de knieën te brengen. Ook kwamen de twee tot het luminieuze inzicht dat ze niet zozeer gebied effectief moesten bezetten - wat permanent mankracht kost en tot versnippering leidt - maar dat ze Geconfedereerd gebied nutteloos moesten maken, de burgerbevolking volstrekt moesten ontmoedigen, en niet zozeer steden moesten inpalmen, maar zuidelijke legers moesten vernietigen. Het kloppende hart van het de Confederatie was immers het leger te velde. Zolang genoeg Geconfedereerden een vuurlinie konden vormen om het Noorden kopzorgen te bezorgen, bestond ook de Confederatie. De Confederatie was echter helemaal niet mild voor haar hart. De Geconfedereerde beslissingen aan de top vervreemdden de gewone soldaten zo erg, dat het als sneeuw voor de zon wegsmolt, door Noordelijke minié-kogels en schrapnel, maar nog veel meer door demoraliserende processen die rechtsstreeks voortvloeiden uit het gedrag van zij die de Confederatie in leven hadden geroepen : de planteraristocratie.

3.2 Katoendiplomatie

Aan het begin van het conflict waren de Geconfedereerde politici er zeker van dat katoen de troefkaart zou zijn die de onhankelijkheid zou garanderen. Ze dachten dat een boycot van de Engelse en Franse textielindustrie zou leiden tot de internationale erkenning van de Confederatie als een onafhankelijke natie en waren quasi zeker van een militaire interventie in hun voordeel. Historicus Burton Hendrick, zei echter 68 jaar geleden al :

« In plaats van het beste deel van haar katoen te nemen, nam de regering van Davis opzettelijk alle maatregelen die in haar macht waren om die nutteloos te maken. Lincoln en zijn blokkade en Davis met zijn embargo - twee tegengestelde tendenzen - leidden tot hetzelfde resultaat : de vernietiging van het Zuiden als een financiële en economische macht¹². »

---

¹² Hendrick B.J., *Statesmen of the Lost Cause*, p. 208. Little, Brown and Company, 1939.

De historicus Frederic L. Owsley bevestigt :

« Het merendeel van de zuidelijke kranten predikten hun steun voor een embargo en dreigde zelfs met repressailles tegen diegenen die zich er niet aan hielden¹³. »

Het embargo was een grove politieke misrekening én een economische misvatting. Frankrijk en Engeland hadden nog niet zo lang geleden de dure en pijnlijke Krimoorlog gevochten en Frankrijk had zich al in een militair avontuur gestort in Mexico. De vorige katoenooft van 1860 was ook zo groot geweest dat de Europese textielindustrie nog wel even kon teren op de katoen die nog in de pakhuizen lag. Ook boorden de Europese mogendheden vrij makkelijk nieuwe bronnen van katoen aan, zoals in India. Tevens onderschatte de Confederatie het effect op de Franse en Engelse arbeidersklasse die meestal pro-Noordelijk was.

Kortom, de Confederatie sloeg haar eigen ruiten uit door katoenplanters aan te moedigen om hun katoen achter te houden. In de praktijk hielden nogal wat planters zich helemaal niet aan deze strategie en verhandelden zij toch veel katoen. De winst op katoen werd zelfs fenomenaal groot. Ook werd lustig gehandeld met de vijand. Een aanzienlijk deel van de katoenooft werd tijdens de oorlogsjaren verkocht aan het Noorden. Soms gooiden de planters het zelfs op akkoordjes met de blokkadevloot van de Unie om de katoen te kunnen verschepen. De planters zorgden er zo ook voor dat heel wat blanken vervreemd raakten van de Geconfedereerde zaak. Terwijl hun families honger leden en er ook aan het front bitter weinig te eten viel, verrijkten de planters zich door katoen – en ook tabak – te planten in plaats van voedsel te kweken. Lee's soldaten moesten tegen het einde overleven op 1 slaven200 calorieën per dag, een hongerdiet zelfs als men weinig inspanningen levert. De soldaten van Grant kregen op dat moment 4 000 calorieën per dag, zoveel energie verbruikten ze ook in de stresserende omstandigheden van een uitputtingslag.

3.3 Meer dan 3 000 000 miljoen achilleshielen : Slavernij als Paard van Troje

Acht procent van de Amerikaanse gezinnen had slaven. Minder dan 20 % van de zuidelijken had slaven. Meer dan 80 % daarvan had er minder dan 20. Minder dan één op duizend had er meer dan 50. Men heeft 19 slavenhouders kunnen identificeren die er meer dan 500 had. Houder van een triest record was ene Joshua John Ward, die in 1850 1 130 slaven had. De planteraristocratie bestond uit een zeer kleine elite, met zeer veel macht, die er alles aan deed om verdeeldheid te zaaien tussen arme blanken en zwarten.

De Confederatie vatte de slavernij aanvankelijk op als een groot voordeel. De loyale slaven zouden al het vuile werk doen en de blanke soldaten zouden de handen vrij hebben om de noordelijke legers te verslaan. Ook dat was een grote inschattingfout. Voor de slaven was het duidelijk dat alle steun aan Lincoln uiteindelijk een daad was tegen de slavernij, ook al had hij dan niet gezegd dat hij de slavernij zou afschaffen. De slaven begrepen maar al te goed dat Lincoln een bedreiging vormde voor het voortbestaan van de slavernij. Ze namen het recht in eigen handen en bevrijdden zichzelf. Door in grote aantallen over te lopen naar de vijand en in de nabijheid te blijven van de noordelijke legers, verplichtten ze noordelijke generaals om een beslissing te nemen rond hun status.

---

¹³ Owsley F.L., *King Cotton Diplomacy*, p. 30. University of Chicago Press, 1959.

Sommigen gingen daar meteen heel ver in. John C. Frémont veroorzaakte al vroeg in de oorlog, op 30 augustus 1861, een politieke rel door alle slaven van rebellerende meesters in Missouri te bevrijdden. Lincoln moest ingrijpen om deze beslissing terug te draaien en ontsloeg Frémont van zijn commando in Missouri. Ook generaal David Hunter nam een gelijkaardige beslissing en bevrijdde de slaven bij decreet in Georgia, Florida en South-Carolina in mei 1862. Ook toen verklaarde Lincoln het decreet nietig. De meest impactvolle beslissing vóór Lincolns emancipatieproclamatie was de inval van generaal Benjamin Butler om de weggelopen slaven als *contraband* te beschouwen. Hiermee ging men mee in de logica dat slaven geen onafhankelijke personen waren, maar bezit. Bezit dat de oorlogsdoelen van de Geconfedereerden diende, en dergelijk bezit kon men in beslag nemen, confisceren. Deze logica droeg wel de goedkeuring van Lincoln weg.

De weggelopen slaven werden ingezet om verdedigingswerken en latrines te graven en allerlei andere karweien op te knappen. Op den duur durfden de Geconfedereerde geen slaven meer aan het werk zetten als ze zich te dicht bevonden bij de noordelijke linies. De kans dat ze zouden weggelopen en hun heil zouden zoeken bij de legers van de Unie was immers veel te groot. Dit blijkt onder andere uit de bevelen van de zuidelijke generaal John Pemberton. Tegen de zomer van 1862 waren minstens 30 000 slaven van Zuid-Carolina en Georgia gevlucht naar de noordelijke linies in de bezette kustgebieden¹⁴.

In het Zuiden leefde ook de voortdurende angst dat de slaven in opstand zouden komen. Het kwam inderdaad nogal eens voor dat een slaaf zijn meester vermoordde of dat slaven plannen smeedden om in opstand te komen. Het ergste van al - in de ogen van de slavenbezitters - was dat deze slaven vaak hulp kregen van arme blanke zuidelijken die zelf geen slaven bezaten. De slaven konden ook weggelopen naar het noorden, of naar gebieden onder controle van indianen (zoals in Florida bijvoorbeeld of aan de grens met het gebied dat nu de staat Oklahoma vormt). Tijdens de oorlog liep één op vijf weg. In 1863 was de klok al niet meer terug te draaien. De wereld volgde de gebeurtenissen op de voet. De slavernij nog langer in stand houden, had de VS bijzonder veel diplomatieke schade berokkend.

Als de slavernij afgeschaft raakte, is het ook omdat die binnen het kapitalistische systeem niet winstgevend genoeg was.

Een van de bekendste observatoren van de prille Amerikaanse samenleving, Alexis de Toqueville, merkte in de jaren 1830 al op dat de slavenstaten veel slechter ontwikkeld waren dan de vrije staten. Slavernij leidde tot monocultuur, een beperkt spoorwegennet, van stad naar haven, puur gericht op export. Dit slechte spoornet was een cruciale factor in de nederlaag van het zuiden.

Hoewel er een aantal invloedrijke blanken waren zoals journalist William Lloyd Garrison, vloeiende de beslissing om de slavernij af te schaffen toch vooral voort uit opportunisme en was ze niet zozeer ingegeven door humanistische bedoelingen. Lincoln zelf zei :

« Ik geef openlijk toe dat ik niet de gebeurtenissen heb bepaald, maar dat de gebeurtenissen mijn acties hebben bepaald. »

De slaven alleen maar de vrijheid « schenken », zonder bestaansmiddelen, was bovendien als iemand met één schaats het ijs op duwen. De ex-slaaf Thomas Hall

---

¹⁴ Williams, op. cit., p. 191.

merkte op :

« Lincoln kreeg alle eer, omdat hij ons bevrijdde, maar deed hij dat ? Hij gaf ons vrijheid zonder ons enige kans te geven om in ons levensonderhoud te voorzien. We bleven afhankelijk van de zuidelijke blanke voor werk, eten en kledij. Uit noodzaak en gebrek bleven we in een dienstverband dat niet veel beter was dan slavernij. »

Na de oorlog zorgde generaal William Sherman ervoor dat ex-slaven 40 aren grond kregen. Grond die zijn leger zelf veroverd had. 40 000 bevrijde slaven maakten van de maatregel gebruik. De federale regering draaide de maatregel echter snel terug. Het leger verdreef de ex-slaven en gaf het land terug aan de blanke meesters. De regering wilde de ex-meesters compenseren, niet de ex-slaven. De ex-geconfedereerden deden er na de oorlog ook alles aan om de mogelijkheden van de bevrijde slaven zoveel mogelijk te beperken. Ze moesten bijvoorbeeld extra belastingen betalen als ze geweren of honden bezaten en konden zich niet zomaar vrij bewegen, omdat ze konden opgepakt worden als vagebonden¹⁵.

De ex-slaven leverden nochtans een cruciale bijdrage aan de noordelijke overwinning. Circa 200 000 zwarten dienden in de legers van de Unie. Niet omdat ze het belangrijk vonden of de Unie wel of niet bleef bestaan, maar omdat ze hierdoor hun vrijheid konden winnen. Als ze zich op het slagveld konden bewijzen, kon niemand er nog over twifelen dat ze de gelijke waren van de blanken. Meer dan 38 000 stierven. Historicus James McPherson merkt op :

« Zonder hun hulp had het noorden niet zo snel de oorlog gewonnen en misschien had het de oorlog wel helemaal niet gewonnen. »

Ook de Geconfedereerden zagen uiteindelijk het belang van zwarte strijdkrachten in. Dat idee raakte echter aan de grondvesten van de Confederatie. Toen ook in het Zuiden de discussie oplaaide - onder andere in gang gezet door de generaal Patrick Cleburne die helemaal te vinden was voor het inlijven van zwarten - reageerde een tegenstander van het plan, generaal en ex-gouverneur van Georgia Howell Cobb, als volgt :

« Als slaven goede soldaten kunnen worden, dan is onze hele theorie over slavernij verkeerd. Over het voorstel om hen te bewapenen zei hij: 'Ik denk dat het voorstel om soldaten te maken van onze slaven het meest verderfelijke idee is dat gesuggereerd werd sinds het begin van de oorlog. »

Zo eindigde de Confederatie in een patstelling die erg paradoxaal van aard was. De nieuwe natie was gevormd om de slavernij te behouden, maar om de natie te behouden, moest het eerst de slavernij afschaffen. Een stap die de Geconfedereerden uit eigen beweging niet wilden zetten en pas serieus wilden overwegen als het al te laat was. Tegen het einde van de oorlog had de Confederatie maar enkele honderden zwarten gerekruteerd. Ze hadden geen impact op het oorlogsgebeuren. Davis schreef op 1 april 1865 aan Lee : Ik ben hard aan het werk geweest om het vormen van negertroepen te stimuleren, zonder veel vooruitgang¹⁶.

---

¹⁵ Varon E.R., *Appomattox, Victory, Defeat, and Freedom at the End of the Civil War*. pp. 193-94. Oxford University Press, 2015.

¹⁶ Glatthaar, op. cit., pp. 454-55.

3.4 Verlies van populaire steun, hele bevolkingslagen zonder « stake » in het voortbestaan van de Confederatie

Het moreel van de Geconfedereerde legers en bevolking kreeg snel en voortdurend klappen. Zowel van buitenuit, maar ook - en vooral - van binnenuit. De planters bleven tabak en katoen planten, waardoor een uitgestrekt agrarisch land er maar niet in slaagde om het leger - en hun vrouwen en kinderen - te voeden.

De zuidelijke verpleegster Kate Cumming schreef :

« Kort voor de capitulatie van Richmond openden we de post van gesneuvelde mannen. (...) We beseften dat bijna al die weduwen hun man smeekten om te deserteren. Veel gentlemen steken de oorzaak van onze nederlaag nu op de vrouwen. Ik weiger akkoord te gaan met hun standpunt, want als men de waarheid moet onthullen, moet men het rijke volk de schuld geven, dat thuis bleef en de families van de arme soldaten nooit heeft geholpen¹⁷ ».

Zo schrijft een vrouw de volgende hartverscheurende brief aan haar man aan het front :

« Mijn lieve Edward,

« Ik ben altijd trots op je geweest, en sinds je associatie met het Geconfedereerde leger, ben ik nog trotser op je dan ooit tevoren. Ik zou in hemelsnaam niet willen dat je iets verkeerd doet, maar, Here God, Edward, als je niet naar huis komt, moeten we sterven. Vorige nacht maakten de schreeuwen van kleine Eddy me wakker. Ik riep en vroeg : « Wat scheelt er Eddy ? » En hij zei : « O mama! Ik heb zo'n honger. » En Lucy, Edward, je liefste Lucy; ze klaagt nooit, maar ze wordt elke dag dunner en dunner. Here God, Edward, als je niet naar huis komt, moeten we sterven¹⁸.

Zelfs als soldaten als Edward de Geconfedereerde zaak toegewijd waren, kan men het hen moeilijk kwalijk nemen als ze na ontvangst van zo'n smeekbrief nog aan het front bleven. De situatie aan het thuisfront raakte helemaal onhoudbaar toen generaal Tecumseh Sherman aan zijn beruchte mars door Georgia, van Atlanta tot Savannah begon, en daarna ook een spoor van vernieling naliet in South-Carolina en North-Carolina. Soldaten van Lee's leger die in deze streken woonden, begonnen en masse te deserteren om het thuisfront en hun families te beschermen, omdat de Confederatie geen verweer had tegen de acties van Shermans leger. Vooral de vrouwen bleken uiteindelijk sterk gekant tegen de Geconfedereerde autoriteiten. Vaak namen ze het heft in eigen handen en overvielen ze in groep winkels en eigenden ze zich etenswaren toe die voor Geconfedereerde dollars niet meer te krijgen waren.

In sommige counties verdreef men zelfs de plaatselijke Geconfedereerde autoriteit, waardoor men deze counties kan beschouwen als de facto afgescheiden van de Confederatie. Vooral in Noord-Alabama, Oost-Tennessee, Oost-Noord-Carolina en West Virginia was de tegenkanting erg groot. Elke staat van de Confederatie kende dissidentie, deserteurs, opstandige vrouwen en planters en speculanten die bijdroegen aan barsten in de Geconfedereerde wil om verder te vechten. Verschillende factoren zorgden voor een neerwaartse spiraal. Nederlagen deden het enthousiasme voor de oorlog gevoelig zakken, maar door dat zakkende enthousiasme kwamen er ook meer

¹⁷ Cumming, K., *The Journal of a Confederate Nurse*, p. 296. L.S.U. Press, 1998.

¹⁸ Williams, D., *A People's History of the Civil War ; Struggles for the Meaning of Freedom*. New Press People's History, 2006.

nederlagen. De inflatie ging ook hand in hand met het succes van de Geconfedereerde legers. De Geconfedereerde dollars verloren aan een snel tempo aan waarde naarmate de Unie succes boekte. Inflatie zorgde op zich weer voor interne verdeeldheid in de Confederatie, omdat vooral de arme boeren en de middenklasse zich niets meer konden permitteren. Winkeliers weigerden op den duur om Geconfedeerd geld te ontvangen. Met het geld van de Unie of met goud of zilver kon je nog steeds veel meer kopen dan met het eigen geld. Verschillende maatregelen zetten nog extra kwaad bloed. Zo was er de gehate *wet van 20 slaven*. Wie 20 slaven bezat, werd vrijgesteld van militaire dienst.

FORM T.

NOTE: In the place of Federal Assisting Commissaries under the 1st clause of the 1st Article, 24th Section of the Act of Congress, Approved February 17, 1862.

THE CONFEDERATE STATES OF AMERICA:

State of Georgia

Know all Men by these Presents, That We, George B. Reed of Wilkes County, in the said State, James B. Pickett Secretary of Wilkes County, and John C. Smith Secretary of Wilkes County, in the said State, are held and duly bound unto the Confederate States of America, in the good sum of Five Hundred Dollars to be paid to the said Confederate States of America for which payment, well and truly, to be made and done, we bind ourselves, and each of us, our heirs, executors and administrators, jointly and severally, finally by these presents.

Bound with our seals and Oath this 15th day of May in the year of our Lord one thousand eight hundred and sixty four.

Witness, the above bound George B. Reed has applied for the execution of Five Hundred Dollars under the fourth article of the sixth section of the Act of Congress, approved 17th February, 1862, entitled "An Act to regulate the issue of money during the War" there being upon the firm or premises of the said George B. Reed so much property to wit Fifteen all bed and table linen, the ages of which are set forth within the recital of said act; and which application is to be granted upon the satisfactory execution of the Bond.

Now the Contents of this Obligation is Such, That if the above bound George B. Reed shall deliver to the duly authorized Officer or Agent of the Confederate States Five Hundred Dollars, or so much other value as may be directed by the Secretary of War, or his duly authorized Officer or Agent, within twenty months from the date hereof Eighteen pounds of Sugar, or, at the election of the Government, in equivalent in Cash, and Fifteen pounds of raw Cotton, (said Bond to be delivered as aforesaid) to be paid for by the Government at the prices fixed by the Comptroller of the State, under the Imprecment Act, and shall sell the aforesaid surplus of provisions and goods now on hand, and which he may raise from year to year while the Executive continues, to the Government, or to the families of soldiers, in price not exceeding the price fixed by the Comptroller of the State, under the Imprecment Act: and shall in all other respects satisfactorily conform to the requisitions of the said Act, under which the said George B. Reed is required, according to the true intent and meaning thereof, (the being entitled to, and enjoying therein, the same benefits and considerations with the terms thereof) then the obligations to be void and of no effect, or else to remain in full force and virtue.

Witness, sealed and delivered in presence of

Robert M. ... } James B. Pickett SEAL
John C. Smith SEAL

Een slaaf eigenaar gevraagd naar haar vrijstelling in ruil voor de levering van voedsel tegen lage prijzen. (War Department Collection of Confederate Records)

De redenering was dat er toch iemand - een man - moest thuis blijven om de slaven onder de duim te houden. Ook ging men er vanuit dat iemand met 20 slaven al genoeg inspanningen deed om voedsel voor de soldaten te kweken. Niets was minder waar, want de planters bleven uit op winst en plantten voornamelijk katoen en tabak.

Dit had als effect dat de Geconfedereerde legers zich als rooflegers gedroegen, maar dan in de eerste plaats tegenover hun eigen bevolking. Geconfedereerde soldaten bestalen hun eigen burgers, om te krijgen wat hun regering hun niet kon - en niet echt wilde - verschaffen. Wat ook veel wrevel uitlokte, was het feit dat rijke mannen voor aanzienlijke sommen geld hun vrijstelling konden kopen of een vervanger konden betalen om in hun plaats te gaan. Toen de Confederatie de dienstplicht oplegde, gaf ze - in tegenstelling tot de Unie - heel wat beroepen een vrijstelling van legerdienst. Corruptie maakte dat heel wat mannen, vooral als ze geld of invloed hadden, snel een beroep vonden dat hun liet ontsnappen aan het front¹⁹.

Wie kapitaalkrachtig was, kon betalen om een ambt te kopen dat recht gaf op vrijstelling. Of kon de dokter omkopen om afgekeurd te worden. Kortom, wie rijk was, en niet naar het front wilde, kon met enige handigheid vrij makkelijk ontsnappen aan het oorlogsgeweld. Speculanten demoraliseerden de bevolking nog verder, door de schaarse goederen op te kopen en artificieel de prijs nog verder op te drijven. Dit hele proces werd nog eens extra ondermijnd doordat veel blokkadebrekers liever luxeproducten aanvoerden dan basisgoederen of oorlogsmaterieel, omdat ze daar veel meer winst konden uit slaan. Pas naar het einde van de oorlog toe verplichtte de Confederatie blokkadebrekers er toe om een deel van hun ruim voor te behouden voor oorlogsmaterieel. Ook op vlak van transport blunderde de Confederatie. Het Zuiden had geen mogelijkheid om zelf locomotieven te bouwen of rails te vervaardigen. Het kannibaliseerde minder belangrijke spoorlijnen om de hoofdlijnen in werking te houden. In de penibele situatie van de Confederatie ware het goed geweest om de spoorlijnen minstens tijdelijk te monopoliseren om alle prioriteit te kunnen geven aan het transport voor oorlogsdoeleinden. In de praktijk bleven de treinen vaak de voorkeur geven aan transport van katoen van de planters. Er was nog wel eten te vinden in de Confederatie om de legers te voeden, maar er was geen transport voor²⁰.

4. Epiloog : Het noorden won de oorlog, het zuiden won de vrede

De elite van het noorden, de motor achter de noordelijke oorlogsinspanningen, wilde het zuiden economisch 'ontsluiten'. Historicus Howard Zinn zegt : *De noordelijke elite wilde economische expansie : land, vrije arbeid, een vrije markt, protectionisme voor fabrikanten en een bank van de VS. Allemaal dingen die het luilekkerleventje van de planteraristocratie bedreigden.* Zo kwam het tot een clash tussen twee economische elites. De slaven gebruikten de oorlog om definitief hun ketenen af te werpen. Van zodra het doek echter viel over de Confederatie was het voor ex-geconfedereerden vrij makkelijk om terug politieke ambten te bekleden in de Verenigde Staten van Amerika. Daardoor konden ze er alles aan doen om de nieuwe vrijheid van de zwarten zo veel mogelijk te beknotten. In het Zuiden nam men de fameuze *Jim Crow* wetten aan. Het resultaat was een samenleving met rassensegregatie waarin de zwarten hun rechten zoveel mogelijk zagen ontzegd.

De status van de zogenaamde *share croppers* was iets beter dan dat van de slaven,

---

¹⁹ Williams, op. cit., p. 117.

²⁰ Glatthaar, op. cit., p. 447.

maar het zou nog lang duren vooraleer zwarten dezelfde kansen kregen als blanken, als dat punt zelfs al ooit is bereikt. Gezien de terugkerende police shootings waar vooral zwarte jongemannen het slachtoffers zijn, lijkt het duidelijk dat de rassenrelaties in sommige Amerikaanse staten nog steeds erg ontwricht zijn. Het is dus geen wonder dat de zwarte bevolking geen Geconfedereerde symbolen wil zien, al zeker niet in en op officiële gebouwen. Ook het Noorden had na de oorlog trouwens weinig drijfveren om op te komen voor ex-slaven. Ook daar waren de zwarten - waarvan er nogal wat verhuisden naar de noordelijke staten - niet graag gezien.

Gelukkig waren er ook wel blanken die zich het lot van de zwarten aantrokken en bijvoorbeeld schooltjes oprichten in het Zuiden om de de ex-slaven vooruit te helpen. Vaak deden ze dat ondanks hevige kritiek en zelfs doodsbedreigingen.

Nadat de bezettingslegers uit de Reconstructieperiode wegtrrokken, zwaaide de oude geconfedereerde elite vaak terug de plak, eerst clandestien, en daarna steeds meer openlijk. Daarom zegt men wel eens : *The South lost the war, but won the peace*, het Zuiden verloor de oorlog, maar won wel de vrede. De ex-geconfedereerden slaagden er inderdaad in om de zwarten te onderdrukken.

De prijs die ze betaalden voor de vrede was echter gigantisch. De Confederatie mobiliseerde naar schatting 880 000 blanke soldaten. Circa 258 000 daarvan waren dood, hetzij gesneuveld, hetzij overleden aan ziekte en ontbering. Dat is bijna 1 op 3. Als we rekening houden met de enorm golf aan deserties, dan moeten we constateren dat de die-hards, de Geconfedereerde soldaten die wél in de rangen bleven, een zeer grote kans hadden om gedood te worden of aan ziekte te overlijden. Het Zuiden lag in puin, hele steden waren platgebrand, talloze boerderijen lagen er verlaten en verwilderd bij, de sfeer was apocalyptisch. De nederlaag en het collectieve gevoel van teloorgang, zorgde ironisch genoeg pas na de val van de Confederatie voor een verankering van de Zuidelijke identiteit.

Amerikanen hebben immers weinig tot geen ervaring met het verliezen van een oorlog. Ook later met de nederlaag in Viëtnam werd de nederlaag anders beleefd. Veteranen kwamen één voor één terug uit de oorlog als hun dienstijd of hun *tour of duty* verstreken was. De Geconfedereerde legers marcheerden soms met hele compagnieën terug naar huis, uitgeput, uitgehongerd en in lompen. Om dat te verteren zocht men naar oppeppende beelden van een glorieus zuidelijk blok dat zich tot het laatste had verweerd tegen een monsterachtig huurlingenleger dat hen wilde onderdrukken. Daarmee claimden ze de morele overwinning. De betere partij had zagezegd verloren.

De basis daarvoor ligt al vervat in Lee's 'farewell adress' of afscheidsbrief aan zijn leger van Noord-Virginia na zijn overgave in april 1865. Zo schreef hij : *Na vier jaar van vurige dienst, gekenmerkt door onovertroffen moed en volharding, is het Leger van Noord-Virginia gedwongen om zich over te geven aan overweldigde aantallen en middelen*. De boodschap is duidelijk: Het noorden heeft noch de betere soldaten, noch de betere generaals, ze hebben gewoon te veel middelen en te veel mankracht. Lee loog zeer bewust over het aantal soldaten dat hij op het einde nog ter beschikking had om de kansen waartegen zijn soldaten moesten opboksen nog onmogelijker te doen schijnen. Historicus Joseph T. Glatthaar meent dat Lee's overgave niet onvermijdelijk was. Als zijn leger niet uiteengevallen was, bokste hij op tegen een verschil in mankracht van twee tegen één²¹. Dat waren kansen die hij van bij het begin vrij succesvol had getrotseerd. Deze keer was de fut er echter uit.

---

²¹ Varon, op. cit., p. 76.

Hoewel het waar is dat de Geconfedereerde soldaten die op post bleven soms kleine mirakels bewerkstelligden, kan men niet ontkennen dat een aanzienlijk deel van de blanke zuidelijke bevolking weinig tot helemaal geen enthousiasme had voor de Geconfedereerde oorlogsinspanningen. Lee zou dus correcter en eerlijker zijn als hij iets had gezegd in de trant van: Onze regering heeft heel veel van onze strijdmakkers zodanig van zich vervreemd, dat ze wegliepen. We hebben te laat toegegeven dat we de zwarten moesten bewapenen en een motivatie moesten geven om voor ons te vechten. Onze regering, en de geldzucht van de grote landeigenaars hebben ervoor gezorgd dat onze soldaten een chronisch gebrek aan voedsel hadden, en ook op strategisch en tactisch vlak hebben we te vaak geblunderd.

Dat de Confederatie het dan toch vier jaar kon uitzingen, hangt samen met factoren als: ze speelden bij wijze van spreke een thuismatch, op eigen terrein, het was anno 1861 relatief goedkoop en eenvoudig om soldaten goed te bewapenen, de verdediger had een voordeel ten opzichte van de aanvaller, de noordelijke oorlogsmachine kwam aanvankelijk maar traag op gang, de Noordelijke generaals die in het begin het meeste invloed hadden, zoals George B. McClellan waren voor een soort beperkte oorlog en wilden het Zuiden relatief zacht overtuigen om terug in de Unie te komen, zonder de slavernij kapot te maken. Het belangrijkste leger van de Unie, the Army of the Potomac, vond maar geen generaal die het tot de overwinning kon leiden. De zuidelijke soldaten die op post bleven, vochten op verschillende momenten als duivels.

De Unie bleef grotendeels democratisch functioneren, waardoor Lincoln zich onder andere verplicht zag om militaire nitwits, die wel veel politieke invloed hadden, grote legers toe te vertrouwen. Denken we maar aan Nathaniel Banks, Benjamin Butler, John C. Frémont of Franz Sigel. Pas als de noordelijke oorlogsmachine beter begon te draaien en de noordelijke soldaten en officieren steeds professioneler werden, kon de intern verdeelde Confederatie niet langer standhouden. De externe druk deed de Confederatie niet aan elkaar klitten, maar verhevigde juist de interne druk waar een klassenstrijd aan de basis van lag. Een aanzienlijk deel van de zuidelijke bevolking had helemaal geen band met de Confederatie. In combinatie met een reeks blunders, konden de fanatieke Geconfedereerden - die er ook waren - de ineenstorting van de experimentele slavenstaat onmogelijk afwenden. Uiteindelijk kunnen we niet naar één factor wijzen die de legers van de Confederatie ten grave droegen. De noordelijke legers slaagden erin om zodanig veel voortdurende druk uit te oefenen dat een hele resem aan problemen waarmee de Confederatie kampten nog sterk uitvergroot raakten²². Kortom, de Confederatie maakte meer fouten dan het zich kon permitteren.

Het laatste woord laten we Kate Cumming, een verpleegkundige in diverse ziekenhuizen van de Zuidelijke leger van Tennessee. Na de oorlog, publiceerde ze : *The Journal of a Confederate Nurse*. Ze vat treffend samen waarom de Confederatie volgens haar ten onder ging²³ :

« Als veel gezonde mannen zich niet thuis hadden verstoppt toen hun land alle handen nodig had,

« Als de mannen niet hadden gespeculeerd op goederen en het brood niet hadden ontzegd aan de monden van de armen,

« Als de mannen niet hadden gespeculeerd op goederen en het brood niet hadden ontzegd aan de monden van de armen,

« Als de kwartiermeester diegene die de vuurmonden trotseerden niet had

²² Glatthaar, op. cit., p. 469.

²³ Cumming, op. cit., p. 290-92.

bestolen en hen niet had laten crepêren van honger en niet op blote voeten had laten marcheren in lompen onder een brandende zon en bij ijzige koude,

« Als de dokters hun werk serieus hadden gedaan en geen mannen die ongeschikt waren voor de dienst naar het front hadden gestuurd, die nuttiger waren geweest in de velden, ten dienste van het algemeen belang,

« Als de inlijvingsofficieren niet telkens weer ongeschikte mannen met geweld naar het front hadden gestuurd, mannen die stierven nog voor ze arriveerden op het slagveld,

« Als in de hospitalen verplegers en managers de fondsen die voorzien waren voor de zieken niet hadden achterover gedrukt en niet hadden gespeculeerd met de voorraden die aan lage prijzen ter beschikking waren gesteld aan de patiënten,

« Als officieren niet geprofiteerd hadden van hun rang om zich als kleine tirannen te gedragen en hun mannen te dwingen van zich anders te gedragen dan ze normaal hadden gedaan,

« Als alle jongemannen die *secessie* en *oorlog zonder genade* schreeuwden voor die verklaard was, en niet waren weggevlucht naar het platteland terwijl hun land bloedde,

« Als alle verfijnde dames die thuis niks te doen hadden, de hospitalen hadden bezocht om zich te bekommeren om de gewonden,

« Als geen enkele vrouw van het Zuiden een soldaat in lompen had geminacht,

« Als alle vrouwen van het Zuiden en als het hele zuidelijke volk zijn plicht had gedaan, dan hadden we niet ons eigen verlies teweeggebracht zoals we gedaan hebben,

« Kortom, ik denk dat we, ondanks de sterkte van het Noorden, twintig jaar weerstand hadden kunnen bieden ».